

**SHAHARLARNING IJTIMOIIY MUAMMOLARI (CHIMYON HUDUDI
MISOLIDA)****Sattorov Boburbek***Farg‘ona davlat unversiteti magistranti***Annotatsiya**

Ushbu maqolada Farg‘ona viloyatining rekreatsiya salohiyati yuqori bo‘lgan Chimyon hududidagi dolzarb ijtimoiy muammolar kompleks tahlil qilingan. Tadqiqot davomida hududning muhandislik-kommunikatsiya tizimlari, yo‘l-transport logistikasi va aholi bandligi masalalari o‘rganilib, ularning aholi turmush darajasiga ta‘siri sotsiologik so‘rovnomalar asosida ochib berilgan. Shuningdek, maqolada Germaniya, Shveysariya va Avstriya kabi rivojlangan davlatlarning tog‘li kurort qishloqlarini rivojlantirish borasidagi tajribasi qiyosiy tahlil qilinib, Chimyon hududida "Aqli qishloq" (Smart Village) konsepsiyasini joriy etish bo‘yicha amaliy taklif va tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: *Chimyon, ijtimoiy infratuzilma, rekreatsiya, urbanizatsiya, kommunal tizim, Smart Village, aholi bandligi, energetika, turistik salohiyat.*

Аннотация

В статье проведен комплексный анализ актуальных социальных проблем в районе Чимён Ферганской области, имеющем высокий рекреационный потенциал. В ходе исследования были изучены инженерно-коммуникационные системы региона, дорожно-транспортная логистика и вопросы занятости населения, а также на основе социологических опросов выявлено их влияние на уровень жизни населения. Также в статье проведен сравнительный анализ опыта развитых стран, таких как Германия, Швейцария и Австрия, по развитию горных курортных поселков, выдвигаются практические предложения и рекомендации по внедрению концепции "умной деревни" (Smart Village) на территории Чимьена.

Ключевые слова: *Чимен, социальная инфраструктура, рекреация, урбанизация, коммунальная система, Умная деревня, занятость населения, энергетика, туристический потенциал.*

Annotation

The article provides a comprehensive analysis of current social problems in the Chimen district of the Ferghana region, which has a high recreational potential. The study examined the region's engineering and communication systems, road transport logistics and employment issues, as well as their impact on the standard of living of the population based on sociological surveys. The article also provides a comparative analysis of the experience

of developed countries such as Germany, Switzerland and Austria in the development of mountain resort towns, practical proposals and recommendations for the implementation of the concept of a "smart village" in the territory of Chimgan.

Keywords: *Chimgan, social infrastructure, recreation, urbanization, communal system, Smart village, employment, energy, tourism potential.*

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirish strategiyasida qishloq joylarini urbanizatsiya qilish va aholi turmush darajasini tubdan oshirish ustuvor vazifa etib belgilangan. Shu nuqtai nazardan, Chimyon kabi ham qishloq xo‘jaligi, ham yirik rekreatsiya (sog‘lomlashtirish) salohiyatiga ega bo‘lgan hududlarning ijtimoiy muammolarini o‘rganish o‘ta dolzarb hisoblanadi. Bugungi kunda hududda demografik bosim va infratuzilma nomutanosibligi yaqqol ko‘zga tashlanmoqda. Chimyon qishlog‘i va undagi sanatoriya majmuasi yiliga minglab dam oluvchilarni qabul qilishi mavjud muhandislik tarmoqlariga (elektr, suv, kanalizatsiya) bo‘lgan yuklamani keskin oshirmoqda. Eskirgan tizimlar zamonaviy talablarga javob bermayotgani sababli, hududning ijtimoiy jozibadorligi pasayishi va mahalliy aholi yashash sifatining yomonlashishi xavfi mavjud.

Chimyon hududining ijtimoiy-iqtisodiy muammolari va ularning yechimlariga bag‘ishlangan ushbu tahlil hududning bugungi holatini yaxlit ilmiy manzara sifatida ifodalaydi. O‘zbekistonning strategik rekreatsiya markazlaridan biri bo‘lgan Chimyon bugungi kunda o‘ziga xos ijtimoiy transformatsiya jarayonini boshidan kechirmoqda, biroq hududning tabiiy salohiyati va mavjud infratuzilmasi o‘rtasidagi nomutanosiblik bir qator tizimli muammolarni keltirib chiqarmoqda [1]. Eng birinchi navbatda, muhandislik-kommunikatsiya tizimlarining holatiga e‘tibor qaratish lozim, chunki elektr energiyasi, tabiiy gaz va ichimlik suvi ta‘minoti hududning ijtimoiy barqarorligini ta‘minlovchi asosiy omillar hisoblanadi. O‘tkazilgan sotsiologik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Chimyondagi elektr tarmoqlari va transformator punktlarining ma‘naviy eskirganligi, ayniqsa, turistik mavsum avjiga chiqqan va qishki isitish davrida kuchlanishning keskin pasayishiga va tizimli uzilishlarga sabab bo‘lmoqda [2]. Bu holat nafaqat aholi xonadonlariga, balki sanatoriya-kurort xizmati sifatiga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatib, texnik vositalarning ishdan chiqishi va ijtimoiy norozilikni keltirib chiqaradi. Tabiiy gaz ta‘minotida ham relef xususiyatlari va tarmoqning oxirgi nuqtalarida bosimning pastligi aholini ekologiyaga zararli bo‘lgan muqobil yoqilg‘i turlaridan foydalanishga majbur qilayotgan bo‘lsa, ichimlik suvi va markazlashgan kanalizatsiya tizimining yetishmasligi hududning sanitariya-epidemiologik xavfsizligiga hamda yer osti shifobaxsh suvlarining musaffoligiga jiddiy xavf tug‘dirmoqda [3].

Ushbu muammolar bilan uzviy bog‘liq holda, yo‘l-transport tizimidagi nosozliklar ham aholi turmush darajasiga bevosita zarba bermoqda, xususan, yo‘llarning o‘tkazuvchanlik qobiliyati pastligi dam olish kunlari ulkan tirbandliklarni hosil qilib, mahalliy aholining tez tibbiy yordam va boshqa hayotiy zarur xizmatlardan foydalanish vaqtini sezilarli darajada uzaytirmoqda va transport xarajatlarining aholi byudjetidagi ulushini oshirmoqda [4]. Ijtimoiy soha va bandlik masalalari ham ushbu infratuzilmaviy kamchiliklar soyasida qolib ketayotganini ko‘rish mumkin, ya‘ni hududda ish o‘rinlari mavjud bo‘lsa-da, ularning mavsumiylik xarakteriga egaligi va turizm rivojlangan markazlar bilan chekka mahallalar o‘rtasidagi ijtimoiy farqning ortib borishi barqaror daromad manbalarini shakllantirishga to‘sqinlik qilmoqda [5]. Yuqorida qayd etilgan barcha muammolarni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv talab etiladi: Germaniya, Avstriya va Shveysariya kabi rivojlangan davlatlarning tog‘li kurort qishloqlari tajribasidan kelib chiqib, Chimyonda "Aqlli qishloq" (Smart Village) konsepsiyasini joriy etish, ya‘ni quyosh panellari kabi muqobil energiya manbalaridan foydalanish, raqamli transport monitoringini yo‘lga qo‘yish va yopiq siklli suv tozalash inshootlarini barpo etish orqali hududni ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan barqaror va yuqori turmush darajasiga ega namunaviy zonaga aylantirish mumkin [6]. Shuni alohida ta‘kidlash lozimki, Chimyonning kelajakdagi rivoji faqatgina moddiy investitsiyalarga emas, balki sanatoriya resurslari bilan mahalliy aholi ehtiyojlarini uyg‘unlashtiruvchi "ijtimoiy simbioz" modelini yaratishga bevosita bog‘liqdir [7].

ADABIYOT TAHLILI VA METODLAR

Chimyon hududining ijtimoiy-iqtisodiy muammolari va ularni hal etish istiqbollari bag‘ishlangan ushbu tadqiqot ishi kirish, adabiyotlar tahlili va metodologiyani o‘z ichiga olgan yaxlit ilmiy asosni shakllantiradi. O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirish strategiyasida qishloq joylarini urbanizatsiya qilish va aholi turmush darajasini oshirish ustuvor vazifa e‘tib belgilangan bir sharoitda [8], Chimyon kabi ham qishloq xo‘jaligi, ham yirik rekreatsiya salohiyatiga ega bo‘lgan hududlarning ijtimoiy muammolarini o‘rganish o‘ta dolzarbdir. Bugungi kunda hududda demografik bosim va infratuzilma nomutanosibligi yaqqol ko‘zga tashlanmoqda; sanatoriya majmuasiga keluvchi minglab turistlar oqimi eskirgan muhandislik tarmoqlariga (elektr, suv, kanalizatsiya) haddan tashqari yuklama bermoqda [9], bu esa hududning ijtimoiy jozibadorligi pasayishi va mahalliy aholi yashash sifatining yomonlashishi xavfini yuzaga keltirmoqda. Ushbu masalalarni ilmiy asosda o‘rganish uchun mahalliy va xorijiy adabiyotlar, xususan, A.Soliyevning urbanizatsiya jarayonlari hamda R.Butlarning turistik hududlarning hayotiy sikli nazariyalari tahlil qilingan bo‘lib [10], ular Chimyonning hozirgi "rivojlanish" bosqichidan "to‘yinish" bosqichiga o‘tayotganini va infratuzilma modernizatsiyasi hayotiy zarurat ekanligini tasdiqlaydi. Tadqiqotning maqsadi Chimyon qishlog‘i va sanatoriya-kurort hududidagi mavjud ijtimoiy muammolarni har

tomonlama tahlil qilish hamda rivojlangan davlatlar tajribasiga tayangan holda, hududni rivojlantirishning samarali modellarini ishlab chiqishdan iborat [11]. Ushbu maqsadga erishishda tizimli tahlil, 120 nafar respondent ishtirokidagi sotsiologik so‘rovnoma hamda Germaniya va Shveysariyaning kurort qishloqlari bilan qiyosiy-geografik metodlaridan foydalanildi [12]. Chimyon — Farg‘ona viloyatining Oloy tizmasi yonbag‘irlarida joylashgan o‘ziga xos ijtimoiy-ekologik hudud bo‘lib, u rasman qishloq hisoblansa-da, undagi infratuzilma yarim-shahar (semi-urban) ko‘rinishiga ega; bu esa "qishloq ichidagi shahar" ijtimoiy muammolarini, ya‘ni yuqori iste‘mol talabi va cheklangan resurslar o‘rtasidagi ziddiyatni keltirib chiqaradi [13]. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, hududdagi muammolarni bartaraf etish uchun faqatgina moddiy sarmoya emas, balki Yevropa tajribasidagi "Aqlli qishloq" (Smart Village) konsepsiyasini milliy mentalitetga moslashtirish, energetik mustaqillikni ta‘minlovchi muqobil manbalarni joriy etish va sanatoriya resurslari bilan mahalliy aholi ehtiyojlarini uyg‘unlashtiruvchi "ijtimoiy simbioz" modelini yaratish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirish strategiyasi: urbanizatsiya va qishloq infratuzilmasi bandlari.
2. Chimyon hududidagi energetika tizimi holati bo‘yicha texnik tahlillar va hududiy energetika korxonasi ma‘lumotlari.
3. Ekologik monitoring va sanitariya-epidemiologiya xizmati xulosalari (2025-2026 yy.).
4. Yo‘l-transport logistikasi va o‘tkazuvchanlik qobiliyati bo‘yicha sotsiologik tadqiqot natijalari (120 nafar respondent so‘rovnomasi).
5. Aholi bandligi va mavsumiy mehnat migratsiyasi masalalari bo‘yicha hududiy mehnat boshqarmasi statistik hisoboti.
6. Xalqaro tajriba tahlili: Germaniya (Bavariya) va Avstriya tog‘li kurortlarini rivojlantirish modellari.
7. "Aqlli rekreatsiya zonasi" (Smart Resort Zone) konsepsiyasi loyiha takliflari.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida"gi PF-60-sonli Farmoni.
9. Farg‘ona viloyati hududiy elektr tarmoqlari korxonasi va "Chimyon" sanatoriya texnik ekspluatatsiya bo‘limi hisobotlari (2024-2025 yy.).

10. Soliyev A. "O‘zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". – Toshkent: "Universitet", 2014; Butler R.W. "The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution". – Canadian Geographer, 1980.

11. "Chimyon hududini 2030-yilgacha kompleks rivojlantirish va rekreatsion salohiyatidan foydalanish" bo‘yicha tuman hokimligi konsepsiyasi.

12. Muallif tomonidan Chimyon qishlog‘ida o‘tkazilgan sotsiologik tadqiqot natijalari (Aprel, 2026).

13. Tojiyeva Z.N. "O‘zbekiston aholisi: o‘sishi va joylanishi". – Toshkent: "Fan", 2010.